ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA AUXILIARELOR DE MODALITATE

DE

ECAT. TEODORESCU

Posibilitatea exprimării modalității și aspectului prin verbe al căror sens lexical este tocmai modal sau aspectual a dus, în ultima vreme, la formularea unor puncte de vedere deosebite cu privire la calitatea sintactică a celor două categorii de verbe.

Două sînt, de fapt, tezele fundamentale privitoare la această chestiune. Verbele cu sens modal sau aspectual sînt considerate fie ca verbe nepredicative (*semiauxiliare de mod* sau *aspect*), fie ca verbe predicative, deci ca elemente lexicale de exprimare a celor două valori.

Materialele care dezbat problema sînt semnate de Gh. Nedioglu [1], Valeria Guțu [2], Gh. N. Dragomirescu [3] și de autorii *Gramaticii limbii române*, editată de Academie [4].

Referiri, sumare însă, întîlnim în legătură cu unele dintre aceste verbe și în lucrări anterioare [5].

Al. Philippide, de exemplu, menționează în *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, 1897, unele perifraze în structura cărora figurează verbe care exprimă posibilitatea sau concesia.

Iorgu Iordan constată în *Gramatica limbii române*, București, 1937, că unele verbe, *a putea* și *a trebui* printre altele, sînt nepredicative, din cauza „însemnării lor". În *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1943, Iorgu Iordan întrebuințează (pentru prima oară la noi), după modelul corespondentelor germane ale verbelor *a putea* și *a trebui* (*können* și *müssen*) termenul de *auxiliar de mod* asupra căruia se va opri ceva mai mult în *Limba română contemporană*, București, 1954. Comparîndu-le cu auxiliarele morfologice, acad. I. Iordan precizează (în ultima lucrare citată) că în timp ce acestea au exclusiv rolul unor morfeme, auxiliarele modale participă la formarea predicatului și semantic.

O explicație asemănătoare întîlnim și în ediția I a Gramaticii Academiei cu deosebirea că verbele respective sînt considerate predicative.

---

[1] *Predicatul verbal*, în „Limba română", Nr. 3, 4, 5, 1956.
[2] *Semiauxiliarele de mod*, în SG I, 1956.
[3] *Auxiliarele modale* în LI 7, 1963.
[4] Ed. a II-a, București, 1963.
[5] Vezi bibliografia la Valeria Guțu, *art. cit.* p. 58—59.

BDD-A1582 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

Se pare că abia aceste ultime lucrări (*Limba română contemporană* și *Gramatica Academiei*, ed. 1954) au suscitat interesul specialiștilor, concretizat inițial în două lucrări monografice, semnate de Gh. Nedioglu și de Valeria Guțu.

Atît după un cercetător, cît și după celălalt, verbele *a putea, a trebui, a fi* și *a avea*[6] cu sensul primelor două, urmate de un verb la infinitiv, la conjunctiv, mai rar la supin sau la participiu, sînt nepredicative, pentru motivul că exprimă cu verbul următor „o singură idee predicativă, cu o singură modalitate, cu o singură temporalitate"[7].

Construcțiile verb + verb formează, după ambii cercetători, „un complex cu sens unitar", în care cele două componente participă inegal. Din punct de vedere semantic prioritatea o are cel de al doilea verb, din punct de vedere gramatical, verbul cu sens modal.

Cînd sînt urmate de un substantiv sau de un substitut al acestuia sau cînd sînt puse în relief prin „deplasarea accentului principal al comunicării asupra lor"[8], verbele în cauză sînt considerate însă predicative.

O poziție mai puțin certă au autorii celei de a doua ediții a Gramaticii Academiei.

Deși verbele cu sens modal sînt apreciate just în primul volum ca mijloace lexicale de exprimare a modalității, sintactic sînt considerate totuși nepredicative[9]. În volumul al II-lea, însă, aceleași verbe, ca și cele cu sens aspectual, sînt analizate ca verbe predicative.

Din felul cum sînt apreciate cele două categorii de verbe în cele două volume ale Gramaticii Academiei, rezultă că, pentru autorii ei, opoziția lexical-gramatical nu este suficient conturată.

A admite că un verb este element lexical de exprimare a unei valori înseamnă a-i recunoaște obligator proprietățile gramaticale, predicativitatea în primul rînd, pentru că verbul este cuvîntul prin excelență predicat.

Ca să-și piardă proprietatea sintactică fundamentală, predicativitatea deci, verbul trebuie să sufere o serie de modificări, semantice în primul rînd (goliri sau schimbări de sens), sintactice în cel de al doilea, pentru că *o modificare în plan semantic nesecondată de una în plan sintactic este extragramaticală*. Pierzînd această proprietate, însă, verbul încetează de a mai fi element lexical și devine instrument gramatical de ordin morfologic sau sintactic.

A considera verbele cu sens fundamental modal *elemente lexicale* de exprimare a modalității, dar *nepredicative*, este, pentru noi, un nonsens[10].

A vorbi cînd de funcția nepredicativă a acestor verbe (cf. vol. I al *Gramaticii Academiei*, ed. 1963), cînd de funcția lor predicativă (vezi vol. al II-lea al aceleiași lucrări) denotă cel puțin inconsecvență.

Mijloace lexicale de exprimare a modalității (lexical fiind înțeles, de data aceasta, așa cum se cuvine) sînt considerate „cu unele mici excepții" verbele *a putea, a trebui, a fi, a avea, a veni* și *a vrea* și de către Gh. N. Dragomirescu.

Bazîndu-se mai cu seamă pe criterii de ordin gramatical, Gh. N. Dragomirescu restrînge totuși prea mult sfera procesului de gramaticalizare.

---

[6] Valeria Guțu înscrie în categorie și verbele *a părea, a veni (îmi vine să plec)*.

[7] Gh. Nedioglu, *art. cit.*, „Limba română", nr. 3 p. 41

[8] Valeria Guțu, *art. cit.*, p. 80.

[9] Verbele *a putea, a trebui, a fi* și *a avea*, cu sensul primelor două, *a vrea* și *a veni* sînt auxiliare de mod numai în situațiile în care au trăsături *„care le deosebesc de situațiile cînd sînt verbe predicative"* (S.N., Ecat. T.) (vezi p. 204).

[10] Determinantul *predicativ* a putut fi folosit nepleonastic pe lîngă verb numai în momentul în care o serie de verbe și-au pierdut capacitatea de a mai funcționa ca predicat, cînd s-a creat deci categoria verbelor *nepredicative*, care a făcut posibilă opoziția.

BDD-A1582 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

După Gh. N. Dragomirescu, unele dintre aceste verbe pot fi nepredicative numai cînd creează unități morfologice. Gh. N. Dragomirescu ajunge să vorbească astfel de un „mod perifrastic al probabilității", al irealului, etc. [11].

Dar... și în celălalt sector al gramaticii anumite cuvinte au rol accesoriu, sînt, prin urmare, cuvinte ajutătoare, deci auxiliare.

Verbele copulative ajută, după cum se știe, la formarea predicatului nominal. Cîteva verbe, care anume vom vedea imediat, servesc la exprimarea modalității sau aspectului, fără ca ele însele să poată funcționa ca predicat.

*

Categoria modalității este considerată „o categorie lingvistică centrală" [12], care indică aprecierea intelectuală sau atitudinea afectivă a subiectului vorbitor față de realitatea reflectată în comunicarea sa. Ea poate fi exprimată prin procedee fonetice, lexicale și gramaticale.

Dintre aceste procedee cele lexicale în special au creat dificultăți, deoarece printre mijloacele de acest fel au fost incluse atît verbele predicative cu sens modal *(a vrea, a trebui, a putea* „a fi în stare", „a avea voie") cît și verbe modale nepredicative *(a putea,* „a fi posibil", *a fi* și *a avea* cu sensul lui *a trebui* și *a putea),* prin lexical înțelegîndu-se deci uneori și ceea ce era, de fapt, gramatical.

Discriminarea sintactică făcută de noi între *a putea,* „a fi în stare" și *a putea* „a fi posibil" o întîlnim și la Gh. Nedioglu, fără argumentarea necesară însă.

Verb polisemantic, *a putea* este, pentru noi, predicativ cînd are sensurile: 1 „a avea puterea fizică sau morală de a realiza ceva", „a fi capabil, a se simți în stare de a înfăptui un anumit lucru" *(Pot* să rup (rupe) lanțul; *Pot* să citesc (citi) englezește). 2 „a avea permisiunea, voia de a face ceva" *(Pot* să iau (lua) cartea?; Acum *pot* să plec (pleca)). 3 „a avea posibilitatea sau mijloacele necesare de a realiza un lucru" *(Pot* să procur (procura) cartea) și nepredicativ cînd are sensul de „a exista posibilitatea sau probabilitatea", „a fi posibil să i se întîmple cuiva ceva" *(Pot să mă rătăcesc),* pentru că în acest din urmă caz modificarea de ordin semantic afectează și relațiile de ordin sintactic [13].

În secvențe ca: *pot să mă rătăcesc, pot să mă îmbolnăvesc* sau *pot să fiu exmatriculat,* verbul *a putea* pierde, o dată cu dobîndirea *sensului impersonal* „a fi posibil", subiectul, precum și capacitatea de a avea complement, respectiv completivă.

Ceea ce ni se comunică prin aceste secvențe nu este faptul că eu, subiect vorbitor, pot ceva, anume: *să mă rătăcesc, să mă îmbolnăvesc, să fiu exmatriculat,* ci numai posibilitatea rătăcirii, îmbolnăvirii, exmatriculării mele.

Rostul verbului *a putea* este, deci, de a marca cu indici modali verbul pe lîngă care apare, căci, de această dată, nu el este termenul completat, ci el „completează" modalitatea celuilalt verb (cf. *pot* să citesc cu *pot să mă îmbolnăvesc).*

Cum însă acest sens modal îl dobîndește *a putea* numai în sinteza sa cu un alt verb, anume cu verbele care exprimă acțiuni independente de voința subiectului vorbitor *(a se rătăci, a se îmbolnăvi, a se îndrăgosti, a se împiedeca, a cădea, a luneca, a se îneca,* etc.) [14] sau cu pasivul unor verbe rezultă că aceste secvențe sînt

---

[11] Rămîne de văzut dacă pot fi considerate moduri perifrastice construcțiile apreciate de Gh. N. Dragomirescu ca atare.

[12] V. V. Vinogradov, О категории модальности и модальных словах в русском языке „Труды Института русского языка", Moscova–Leningrad, 1950, tom II, p. 42.

[13] Este, de altfel, principiul pe care ne bazăm în atîtea alte situații.

Cînd verbul *a rămîne,* de exemplu, nu mai poate primi un circumstanțial de loc, în urma modificării sensului său fundamental „a sta pe loc, a nu părăsi locul sau localitatea unde se află" etc. el încetează de a mai fi predicativ devenind un cuvînt accesoriu, un auxiliar sintactic în sfera predicatului nominal.

[14] Întrebuințarea acestor verbe pe lîngă *a putea cu sens impersonal* nu exclude posibilitatea întrebuințării lor (cel puțin a unora dintre ele) și cu *a putea,* „a fi în stare" „a avea voia...", „a avea posibilitatea..." ca în exemplul: „Dacă aș fi putut să mă înec, aș fi făcut-o". Echivalent semantic cu „Dacă aș fi fost în stare (dacă aș fi

BDD-A1582 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

indivizibile, neanalizabile gramatical şi îndeplinesc în propoziţie rolul unui *predicat verbal complex*.

Predicativitatea aceluiaşi verb folosit însă ca verb pronominal impersonal, *se poate* „e posibil", „e cu putinţă", nu trebuie să inducă în eroare, pentru că sensul impersonal este marcat în acest caz şi formal; relaţiile de ordin sintactic se stabilesc, prin urmare, în funcţie de verbul impersonal.

Că un enunţ ca: *S-ar putea să mă îmbolnăvesc* este numai echivalent semantic cu *pot să mă îmbolnăvesc*, nu şi sinonim sintactic, ni-l dovedeşte faptul că în timp ce conjunctivul de pe lîngă primul verb (exprimînd acelaşi sens cu verbul personal în discuţie), poate fi redus, deci substituit printr-o parte de propoziţie, anume prin pronumele nehotărît *ceva* (ca şi la *a putea* cu sensurile de sub 1, 2, 3) procedeul este inaplicabil în cel de al doilea caz.

Confruntări de felul *pot să scriu, pot să fiu exmatriculat* ne probează de asemenea că, în ciuda similitudinii de construcţie, gradul de solidaritate dintre componentele celor două enunţuri este cu totul diferit.

O analiză de tipul *(eu) pot*, regent al lui *să fiu exmatriculat*, după modelul lui *pot* să scriu, cu *să scriu* completivă directă pe lîngă *pot*, este o falsă analiză, căreia i se opune deopotrivă logica şi gramatica.

Un răspuns prin *să fiu exmatriculat* la „predicatul regent" *pot* (ce pot eu?, întrebarea avînd rostul de a verifica justeţea interpretării) este, fără îndoială şi de prisos de subliniat, cu neputinţă de formulat.

Menţinerea capacităţii flexionare la *a putea* nu constituie un impediment în sensul unei astfel de interpretări, deoarece şi unele auxiliare morfologice, de pildă *a avea* în structura viitorului popular *(am* să plec, *ai* să pleci, *are* să plece ş.a.m.d.) se comportă la fel.

Afirmaţia lui Gh. N. Dragomirescu că din opoziţia sensurilor lui *a putea* nu rezultă „nici o consecinţă gramaticală" se dovedeşte, după noi, neîntemeiată şi se explică prin concepţia cercetătorului despre gramaticalizare (proces realizat, după domnia sa, cum am arătat, numai în direcţia morfologiei).

Întrucît *a putea* „a fi posibil" formează cu un alt verb, care anume am văzut, un predicat verbal complex [15], el este în structura acestuia un auxiliar, anume un auxiliar sintactic modal.

Conceptul de auxiliar nu trebuie limitat aşadar exclusiv la morfologie, ci trebuie folosit pentru orice element al limbii care ajută la exprimarea unei valori gramaticale sau a unor construcţii sintactice unitare, în speţă a unui predicat nominal sau a unui predicat verbal complex [16].

Alături de auxiliarele morfologice de mod, de timp şi de diateză, avem şi auxiliare sintactice de modalitate şi aspect [17] (provenite din verbe predicative prin modificări semantice cu implicaţii sintactice, pierderea predicativităţii în primul rînd), categorii care pot fi exprimate şi lexical cu ajutorul unor cuvinte cu sens fundamental modal sau aspectual *(a trebui, a începe*, de exemplu), care păstrîndu-şi nemodificat sensul lexical îşi menţin, cum e şi normal, proprietăţile gramaticale.

Din tot ce s-a spus pînă aici rezultă că *sensurile lexicale ale unui cuvînt prezintă interes pentru gramatică, numai în măsura în care influenţează relaţiile de ordin gramatical. Cînd diferenţele de ordin lexical nu sînt însoţite de modificarea relaţiilor gramaticale ele interesează exclusiv lexicologia.*

---

avut posibilitatea) să mă înec, aş fi făcut-o", enunţul nu este însă şi sinonim sintactic cu ultimele două, pentru că raportul este: regentă + completivă directă în primul caz, regentă + completivă indirectă în cel de al doilea, regentă + atributivă în ultimul.

[15] Trebuie analizate la fel construcţiile: *trebuie să fi ocărînd, era să cad* considerate de Gh. N. Dragomirescu moduri perifrastice.

[16] Despre necesitatea extinderii termenului auxiliar a vorbit S. Puşcariu, *Limba română*, Bucureşti, 1940, p. 40—41.

[17] Asupra acestora ne vom opri în continuare.

BDD-A1582 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

Acesta este, de altfel, motivul pentru care nu putem fi de acord cu Gh. N. Dragomirescu în problema funcţiunii lui *a putea* de pe lîngă un infinitiv fără *a*[18].

Întrucît în sfera lexicală a verbului *a putea* „a fi în stare", „a avea voie" nu se produce, de la construcţia cu conjunctivul *(pot* să scriu) la cea cu infinitivul *(pot* scrie), nici o modificare, nu înţelegem ce factor ar putea produce între relaţiile sintactice vreo schimbare.

Principiul corespondenţei dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie se dovedeşte activ şi aici, căci infinitivul îndeplineşte în propoziţia *pot scrie* rolul conjunctivului din fraza *pot să scriu*, deci rolul complementului direct.

Absenţa prepoziţiei *a*, imposibilitatea inserării negaţiei între *a putea* şi infinitiv, deplasarea pronumelui *se*, aparţinînd infinitivului, înaintea lui *a putea*[19] pledează cel mult pentru legătura strînsă dintre regent şi complinire (pe care o întîlnim şi în frază la regentele insuficiente lexical sau gramatical şi subordonatele lor) nu însă şi pentru structura complexă a predicatului, deoarece şi alte verbe, *a şti* + infinitiv, de exemplu, se comportă la fel, fără ca secvenţa să fie analizată global ca predicat.

Rolul unor auxiliare sintactice îl au şi verbele *a fi* şi *a avea* cînd au sensurile de „a trebui" şi „a putea". Întrucît aceste sensuri le dobîndesc verbele în discuţie numai în asociere cu un alt verb (analiza disociată duce ca şi în cazul lui *a putea* „a fi posibil" la sensul şi funcţia fundamentală, deci la „a exista", respectiv „a poseda" şi, prin aceasta, la predicativitate) rezultă că ele sînt inseparabile în analiza sintactică, deci verbe nepredicative, cu rol de auxiliar sintactic modal pe lîngă cel de al doilea verb. (Cînd *este să dai peste păcat* dacă e înainte te sileşti să-l ajungi, iar dacă-i în urmă stai să-l aştepţi" ; „hai şi tu cu noi, că doar *n-am a te duce* în spate").

În concluzie la tot ce s-a spus pînă aici rezultă că modalitatea se exprimă în propoziţie şi frază atît prin procedee lexicale (anumite adverbe[20] : *poate, probabil, pesemne, chipurile* (că) etc. ; unele verbe : *a vrea, a dori, a trebui, a putea,* „a fi în stare", „a avea voie") cît şi prin procedee gramaticale şi fonetice.

Procedeele gramaticale pot fi de ordin morfologic : forme temporale cu sens modal (viitorul popular cu *oi,* de exemplu), forme modale periifrastice (prezumtivul : *o fi aşteptînd)* sau de ordin sintactic : auxiliarele modale *a putea* „a fi posibil", *a fi* şi *a avea* cu sens modal (*pot să cad* ; cînd *este să dai peste păcat...* ; *n-am a mă plînge* de nimic).

Dintre procedeele fonetice îl reamintim pe cel cunoscut : intonaţia.

În ceea ce priveşte aspectul, neconstituit în limba română ca o categorie morfologică, acesta se exprimă fie lexical, prin cuvinte al căror sens fundamental este unul aspectual *(încep, continuu, termin* etc.), fie gramatical, prin auxiliare sintactice (unele dintre sinonimele verbelor cu sens fundamental aspectual).

Predicativ în contextul : *Dau flori mamei,* verbul *a da* este inseparabil sintactic, deci nepredicativ în contextele : *Dete să ţipe ; Ar da* cîteodată bătrîna *să*-l *sărute,* dar buzele-i sînt parcă-ngheţate şi cusute.

Pierderea sensului fundamental „a oferi" a dus, o dată cu dobîndirea noului sens, aspectual, şi la pierderea vechilor proprietăţi, capacitatea de a avea complement direct, de pildă. Complementul direct este complinirea lui pertinentă, cerută de sensul fundamental[21].

---

[18] După Gh. N. Dragomirescu *a putea* este nepredicativ numai atunci cînd este urmat de un infinitiv scurt, deorece fapte de ordin gramatical probează legătura puternică dintre cele două verbe.

[19] Argumentele gramaticale invocate de Gh. N. Dragomirescu, de altfel ca şi de Valeria Guţu, în sprijinul unităţii celor două verbe.

[20] Cei care vorbesc în astfel de situaţii de adverbe predicative au obligaţia de a demonstra în ce împrejurări şi datorită căror factori determinantul verbului a dobîndit proprietatea sintactică fundamentală a acestuia — predicativitatea.

[21] Situaţia este întru totul comparabilă cu aceea a verbelor *a rămîne, a ajunge, a sta, a ieşi,* folosite şi ca verbe copulative, nepredicative deci.

BDD-A1582 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)

O analiză disociată de tipul: *dete* (predicat al regentei) + *să tipe* (subordonată completivă) este cu neputință de operat, pentru că ne duce, ca și în cazul celorlalte auxiliare sintactice, la un alt sens decît cel rezultat din sintagmă, anume la sensul fundamental „a oferi", ca atare la anularea semnificației enunțului dat.

În încheiere ținem să precizăm că nu sensul abstract din punct de vedere ontologic prezintă interes în problema nepredicativității verbelor (*a începe, a vrea, a părea, a trebui* etc., deși abstracte din acest punct de vedere sînt totuși predicative), ci modificările semantice cu consecințe de ordin gramatical (cf. auxiliarele morfologice în raport cu verbele predicative *a fi, a avea* și *a vrea* sau auxiliarele sintactice în raport cu verbul de bază: *a ajunge, a rămîne, a sta; a fi, a avea, a putea* etc.).

Interpretat așa cum se cuvine, criteriul semantic nu poate fi ignorat în analiza gramaticală, sintactică mai ales.

BDD-A1582 © 1966 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:14 UTC)